

Banken ondermijnen de toekomst

Over de investerings- en financieringspraktijk van banken in fossiele brandstoffen en duurzame energie

EerlijkeBankwijzer.

 profundo
RESEARCH & ADVICE

Banken ondermijnen de toekomst

Over de investerings- en financieringspraktijk
van banken in fossiele brandstoffen en duurzame
energie

Nederlandse Samenvatting

5 november 2015

EerlijkeBankwijzer®

 profundo
RESEARCH & ADVICE

Fair Finance Guide International

Dit is een samenvatting van de bevindingen voor Nederland van een onderzoek in opdracht van de Fair Finance Guide International. Op basis van de Nederlandse Eerlijke Bankwijzer is in 2014 de Fair Finance Guide International (FFGI) gestart. Ondertussen bestaan er Fair Finance Guide samenwerkingsverbanden van maatschappelijk organisaties in België, Brazilië, Denemarken, Frankrijk, Indonesië, Japan en Zweden. Dit onderzoek werd door economisch onderzoeksbureau Profundo uitgevoerd in opdracht van FFGI en zet voor de periode 2004-2014 uiteen hoe bij 75 financiële instellingen de financiering van duurzame en fossiele energieopwekking zich ontwikkelde.

Achtergrond

De belangrijkste manier om de CO₂-uitstoot, en daarmee het broeikaseffect te verminderen, is het beperken van het gebruik van fossiele brandstoffen. Wanneer banken financiering verstrekken aan bedrijven in sectoren waarin fossiele brandstoffen worden gebruikt of gewonnen, dan financieren zij de uitstoot van broeikasgassen. Wanneer banken echter bedrijven financieren die actief werken aan duurzame energie, dan leveren ze juist een bijdrage aan het tegengaan van klimaatverandering.

82% van de uitstoot van broeikasgassen is het gevolg van ons energieverbruik. 40% van de uitstoot van broeikasgassen in de energiesector is afkomstig van elektriciteitsopwekking. Steenkolen zijn een grondstof voor elektriciteitsopwekking. Olie en gas zijn grondstoffen voor elektriciteitsopwekking, de transportsector en voor andere doeleinden. Op basis van deze analyse werden de volgende klimaatschadelijke sectoren geselecteerd:

- Elektriciteitsopwekking op basis van fossiele energie
- Olie en gas
- Mijnbouw

Diverse andere energiebronnen worden als positief beschouwd omdat zij klimaatverandering tegengaan. Voor dit onderzoek zijn deze geselecteerd door te bekijken of zij een levensvatbaar alternatief zijn voor het gebruik van fossiele brandstoffen in elektriciteitsopwekking en transport, waarbij gelet werd op de effecten en uitstoot van de alternatieve energiebronnen. Alternatieven met weinig gevolgen voor het milieu en de maatschappij, en met lage uitsloot, die ook duurzaam energie opleveren, zijn in dit onderzoek opgenomen. Dit onderzoek richt zich op technologieën voor de levering van elektriciteit die in totaal minder dan 50 gram CO₂ per kilowattuur produceren. Wanneer financiële instellingen in deze sectoren investeren, dan investeren zij op een wijze die klimaatverandering tegengaat:

- Productie van zonnepanelen
- Productie van materiaal voor geothermische energie
- Productie van windturbines
- Duurzame energie projecten
- Elektriciteitsopwekking op basis van duurzame energie

Methodologie en beperkingen

In dit onderzoek is op basis van openbare bronnen en databases van financiële persagentschappen in beeld gebracht waar banken in investeren om banken onderling te kunnen vergelijken en zicht te krijgen op veranderingen in investeringskeuzes over de afgelopen tien jaar. Het onderzoek beperkt zich tot de grootste bedrijven en projecten in de bovengenoemde sectoren, de '**onderzochte bedrijven**'. De cijfers in dit rapport zijn dus een onderschatting. Vooral kleine leningen, door kleine banken, vallen buiten de scope van het onderzoek. Alle banken hebben een maand gekregen om de gevonden gegevens te controleren en aan te vullen. Diverse banken hebben hier ook gebruik van gemaakt, sommige banken niet. Schriftelijke feedback van banken op de onderzoeksresultaten is waar mogelijk verwerkt door het onderzoeksbureau. Veel banken zijn nog niet transparant zijn over uitstaande leningen per sector en beleggingen in het kader van vermogensbeheer. Sommige banken weigeren ook dergelijke informatie te delen met onderzoekers. Daarom is gekozen voor een onderzoeksmethode gebaseerd op publiek bekende gegevens over jaarlijks verstrekte leningen in de belangrijkste fossiele en duurzame bedrijven en het aandelenbezit in deze bedrijven.

Verschillen tussen landen

Er zijn significante verschillen tussen de landen in dit onderzoek. Financiële instellingen uit Zweden, Japan, Indonesië en Nederland, bijvoorbeeld, vertonen de grootste procentuele toename in de financiering van duurzame energie. Alleen financiële instellingen uit Nederland hebben hun investeringen in fossiele brandstoffen teruggebracht. Hun investeringen in duurzame energie als deel van hun totale investeringen in energie zijn relatief het hoogst, maar nog steeds veel te laag om klimaatverandering binnen veilige grenzen te kunnen houden.

Hoofdrapport

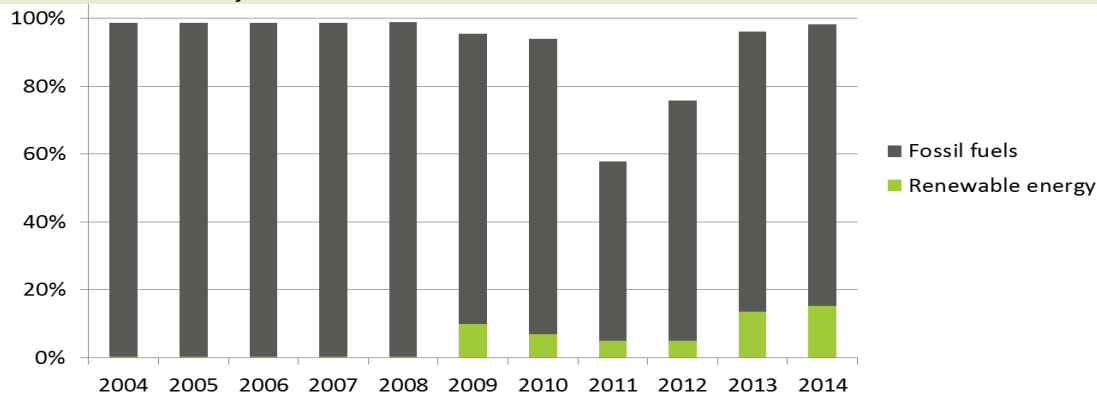
In het Engelstalige hoofdrapport dat is te vinden op www.eerlijkegeldwijzer.nl en www.fairfinanceguide.org zijn de gegevens voor alle landen en een uitgebreide inleiding op het thema klimaatverandering en de rol van de financiële sector opgenomen. Ook bevat dit rapport een uitgebreide verantwoording van de gebruikte onderzoeksmethode en meer analyses en vergelijkingen tussen landen en banken.

Nederland

Deze samenvatting schetst voor de periode 2004-2014 de trends in financiering door de tien 10 Nederlandse banken die de Eerlijke Bankwijzer volgt.

Grafiek 1 geeft een overzicht van de veranderingen in de samenstelling van de portfolio van de onderzochte nutsbedrijven. Het toont een geleidelijke toename in duurzame energie (zonne-, wind- en geothermische energie). Elektriciteit wordt echter nog steeds voornamelijk met fossiele brandstoffen opgewekt.

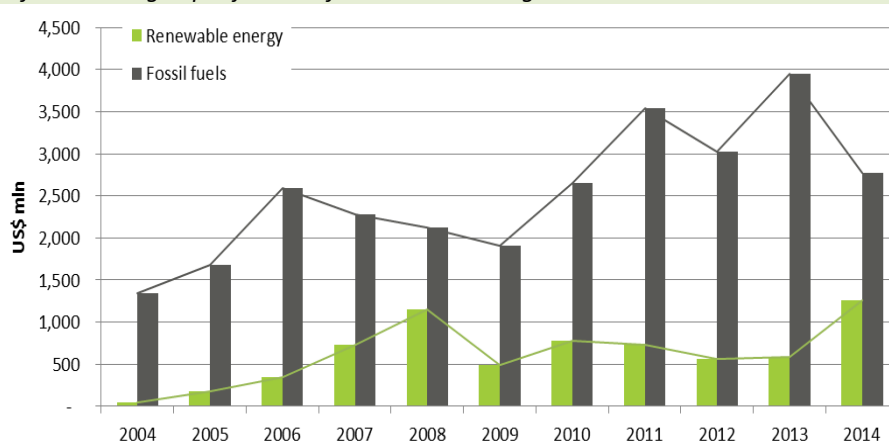
Grafiek 1: aandeel van fossiele en duurzame brandstoffen per jaar in de totale elektriciteitsproductie van onderzochte nutsbedrijven in Nederland

Leningen en verzekeringen – jaarlijkse analyse

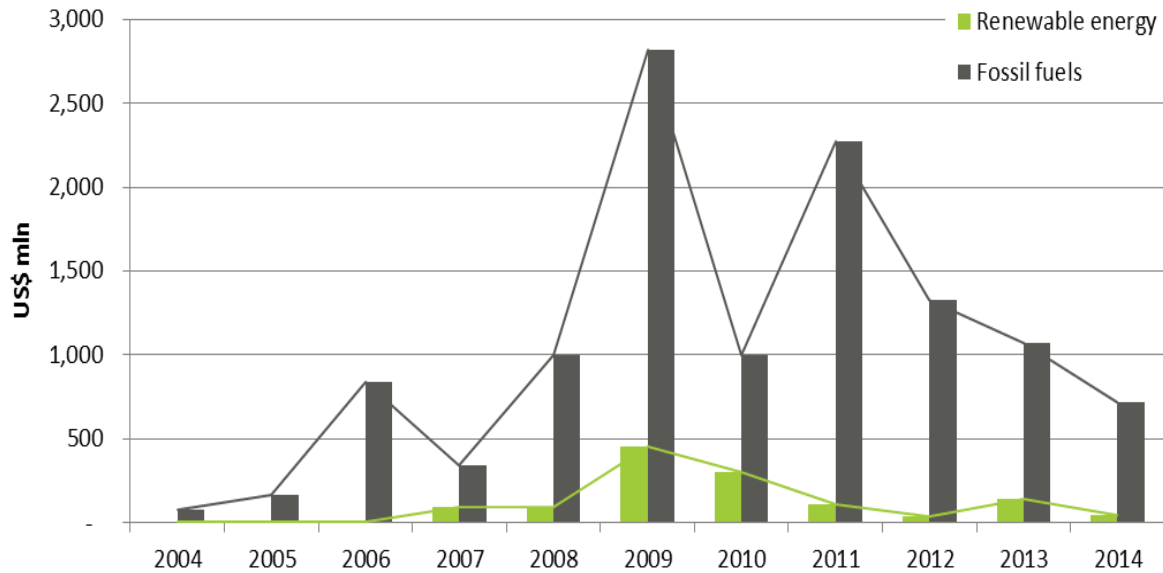
Grafiek 2 laat zien dat de hoeveelheid geld die wordt uitgeleend voor fossiele energievoorziening in de onderzoeksperiode schommelt. Na een terugval in 2009 lijkt er een algemene trend omhoog te zijn in leningen voor deze sector. In 2014 is er echter een daling opgetreden. Het volume leningen voor duurzame energie schommelt ook, met een piek in 2008, waarna een daling optreedt. Vanaf 2012 lijken leningen voor duurzame energie weer een stijgende lijn te laten zien, met een nieuw hoogtepunt in 2014. Hopelijk zet deze trend zich door.

Grafiek 2: leningen per jaar van financiële instellingen uit Nederland aan onderzochte bedrijven

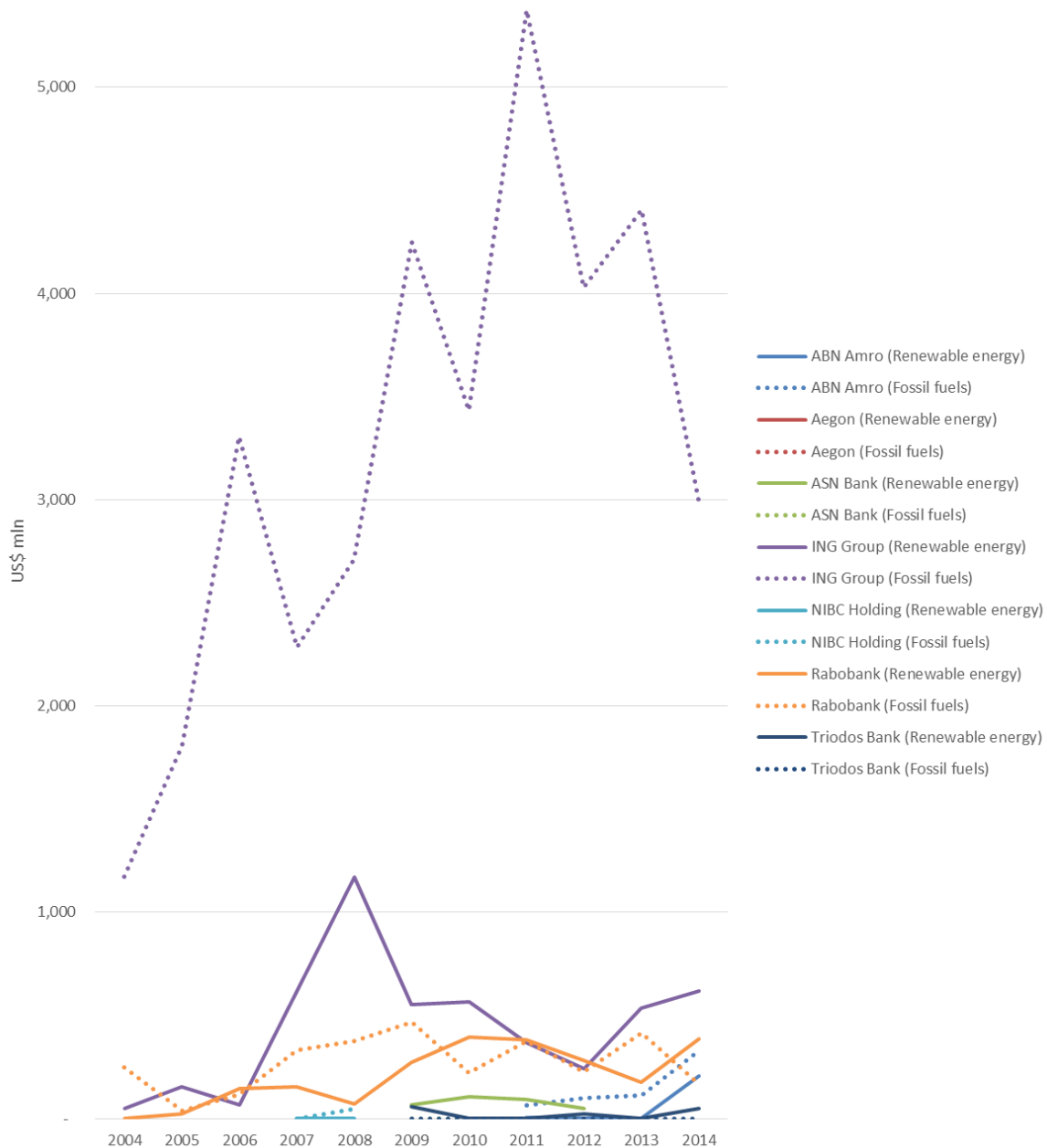
Grafiek 3 toont dat het totaalbedrag aan onderwriting (een bank organiseert een aandelen- of obligatie-uitgifte voor een bedrijf met de bedoeling om aandelen of obligaties door te verkopen aan andere investeerders) door banken uit Nederland voor duurzame energie sinds 2009 aan het dalen is. Echter, er is ook een algemene trend omlaag in het afgeven van onderwriting voor fossiele brandstoffen.

Grafiek 3: onderwriting door financiële instellingen van onderzochte bedrijven

Grafiek 4 laat zien dat er per bank grote fluctuaties zijn in de leningen en onderwriting. Duidelijk is dat ING de grootste speler is. Niet voor alle banken zijn er in ieder jaar transacties gevonden gerelateerd aan de onderzochte bedrijven. In die jaren is er sprake van een 'nullijn'. De bedragen die door de onderzoekers zijn gevonden zijn een onderschatting van de investeringen. Alleen investeringen in de belangrijkste bedrijven in de sectoren zijn onderzocht. Het beeld is echter duidelijk. ABN Amro is alleen in de tweede onderzoeksperiode meegenomen in het onderzoek omdat in de eerste periode de bank was verwickeld in een overname, opdeling en herstructurering

Grafiek 4 schommelingen en veranderingen in leningen en onderwriting, aan onderzochte bedrijven, per financiële instelling

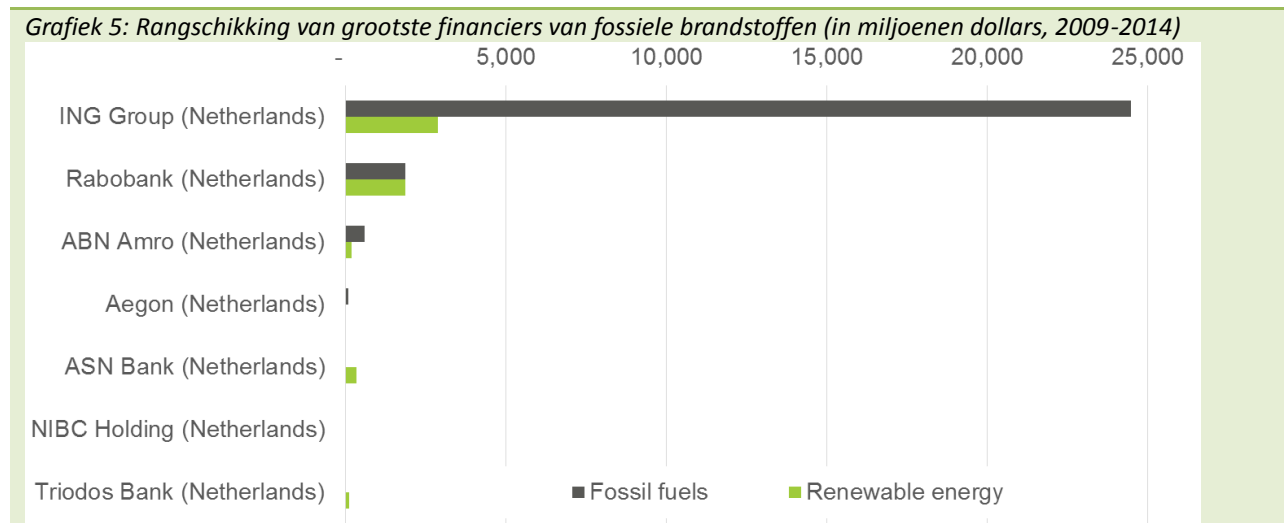

LENINGEN EN UNDERWRITING

Dit hoofdstuk behandelt leningen en onderwriting voor de energiesector, in de onderzochte set bedrijven, door de financiële instellingen uit Nederland.

Grafiek 5 rangschikt de grootste financiers van de onderzochte bedrijven op basis van leningen en onderwriting voor fossiele brandstoffen en energieopwekking. De top drie wordt ingenomen door de grootste financiële instellingen in Nederland, met de ING Groep als veruit de grootste investeerde. Van 2009 tot 2014 verstrekte de ING Groep ongeveer 25 miljard dollar aan de onderzochte bedrijven in de sector fossiele brandstoffen en energieopwekking. In dezelfde periode verschaftte het 'slechts' ongeveer 3 miljard dollar aan leningen en onderwriting aan de onderzochte bedrijven in de sector duurzame energie.

Grafiek 5 laat ook zien dat dit verschil tussen financiering van fossiele brandstoffen en financiering van hernieuwbare energie niet voor elke financiële instelling uit Nederland opgaat. Rabobank, bijvoorbeeld, heeft een bijna gelijke verdeling tussen de twee energiebronnen. ASN Bank, Triodos en NIBC verstrekten geen leningen en onderwriting aan de onderzochte bedrijven voor fossiele brandstoffen.

Tabel 1 geeft een overzicht van de leningen en onderwriting die aan de onderzochte bedrijven verstrekt zijn voor fossiele brandstoffen en duurzame energie. Het laat zien dat drie van de vijf financiële instellingen meer dan 70% van hun leningen en onderwriting voor energie aan de onderzochte bedrijven voor fossiele brandstoffen waren. Voor de ING Groep bedroeg dit bijna 90%. Echter, drie financiële instellingen uit Nederland verstrekten geen leningen en onderwriting aan de onderzochte bedrijven voor fossiele brandstoffen: ASN Bank, NIBC and Triodos Bank.

Tabel 1 vergelijkt ook de veranderingen in het aandeel dat fossiele brandstoffen in de periodes 2004-2009 en 2009-2014 hadden in het totaal aan leningen en onderwriting voor energie. Een negatief percentage duidt op een verlaging van het aandeel fossiele brandstoffen. Een positief percentage duidt op een toename van het aandeel fossiele brandstoffen in het totaal aan energieleningen en -onderwriting aan de onderzochte bedrijven. Twee van de onderzochte financiële instellingen uit Nederland verminderden het aandeel fossiele brandstoffen in hun leningen en onderwriting van de eerste periode van 2004 tot 2009 naar de tweede periode van 2009 tot 2014. Deze dalingen waren

beduidend, 21 procentpunten voor de Rabobank en 100 procentpunten voor NIBC. De ING Groep verhoogde dit aandeel juist met 4 procentpunten.

Table 1: overzicht van leningen en onderwriting voor fossiele brandstoffen en duurzame energie

Financial instelling	Land	Duurzame energie	Fossiele brandstoffen	Proportie fossiele brandstoffen ¹ Verandering in proportie fossiele brandstoffen ²	
ING Groep	Nederland	2,881	24,484	89%	4%
Rabobank	Nederland	1,888	1,879	50%	-21%
ABN Amro	Nederland	209	600	74%	n/a
Aegon	Nederland	29	90	75%	n/a
ASN Bank	Nederland	360	-	0%	0%
NIBC Holding	Nederland	9	-	0%	-100%
Triodos Bank	Nederland	130	-	0%	0%
Totaal		5,507	27,053	83%	0%

AANDELENBELEGGINGEN

Tot slot behandelen we beleggingen in fossiele brandstoffen en duurzame energie door Nederlandse banken via eigen aandelenbezit en beleggingsfondsen die de banken op de markt brengen.

Tabel 2 toont het grote verschil tussen investeringen in duurzame energie en investeringen in fossiele brandstoffen.

Tabel 2: Gemiddelde jaarlijkse beleggingen in duurzame energie (miljoenen dollar)

Jaar	Duurzame energie	Fossiele brandstoffen
2004	19	2,082
2005	16	2,501
2006	27	3,145
2007	118	3,370
2008	181	2,997
2009	181	2,626
2010	164	2,076
2011	126	2,151
2012	62	2,813
2013	95	3,257
2014	166	2,825

¹Beslag dat fossiele brandstoffen leggen op het totaal aantal leningen en onderwriting voor energie aan geselecteerde bedrijven.

² De verandering in proportie fossiele brandstoffen in het totaal aan leningen en verzekeringen voor energie aan onderzochte bedrijven voor de eerste helft van de onderzoeksperiode (2004-2009) en de tweede helft van de onderzoeksperiode (2009-2014). Een negatief percentage duidt op een daling in het beslag dat fossiele brandstoffen leggen. Een positief percentage duidt op een stijging in het beslag dat fossiele brandstoffen leggen in het totaal aan leningen en onderwriting voor energie aan de onderzochte bedrijven.

Tabel 3 laat zien dat gemiddeld, voor de periode 2004 tot 2014, financiële instellingen uit Nederland 3% van hun totale investeringen in de onderzochte bedrijven in hernieuwbare energie stopten en 66% in fossiele brandstoffen.

Tabel 3: Jaarlijks gemiddeld percentage investeringen in duurzame energie

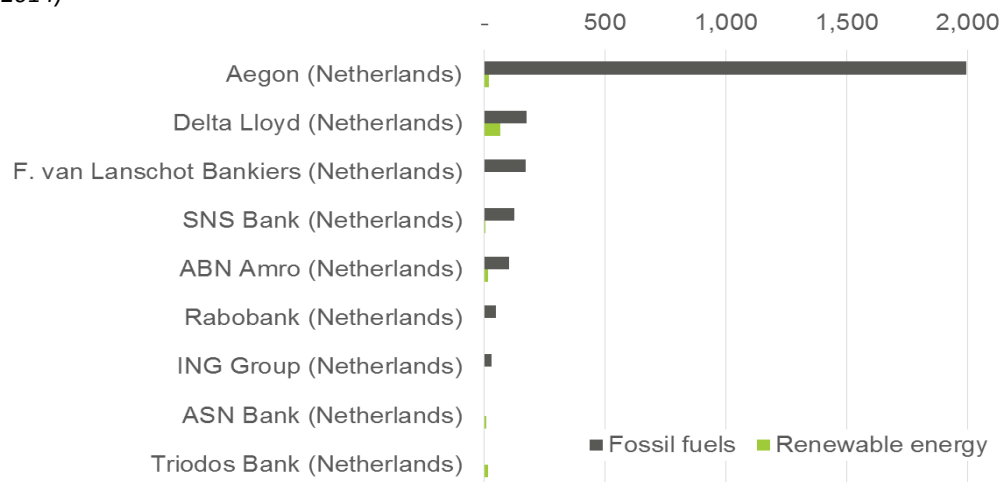
Jaar	Duurzame energie	Fossiele brandstoffen
2004	1%	77%
2005	0%	66%
2006	1%	65%
2007	2%	61%
2008	4%	61%
2009	5%	66%
2010	4%	52%
2011	3%	54%
2012	2%	71%
2013	2%	78%
2014	5%	77%
Gemiddeld	3%	66%

RANGSCHIKKING OP BASIS VAN BELEGGINGEN IN AANDELEN

Grafiek 7 rangschikt de grootste financiële instellingen naar hun gemiddelde jaarlijkse investeringen, in de onderzochte bedrijven in de sectoren fossiele brandstoffen en fossiele energieopwekking voor de periode 2009 tot 2014. Bank -verzekeraar Aegon staat aan de top met de hoogste jaarlijkse investeringen in deze sectoren. Gemiddeld bezat het ongeveer 2 miljard dollar aan beleggingen in fossiele brandstoffen in de periode 2009-2014. In dezelfde periode had Aegon gemiddeld slechts 2 miljoen dollar aan beleggingen in duurzame energie (in de onderzochte bedrijven in de sector).

De grafiek laat ook zien dat andere financiële instellingen ook een kloof hebben tussen de gemiddelde jaarlijkse investeringen in de fossiele brandstoffen en die in de duurzame energie van de onderzochte bedrijven.

Grafiek 7: rangschikking van grootste beleggers in fossiele brandstoffen, gemiddeld per jaar (miljoen dollar, 2009-2014)

Tabel 4 geeft een overzicht van beleggingen in fossiele brandstoffen en duurzame energie bij de onderzochte bedrijven. Het laat zien dat 5 van de 9 financiële instellingen meer dan 90% van hun totale energie-investeringen in die bedrijven in fossiele brandstoffen investeerden. Bij twee financiële instellingen liep dit op tot 100%. Dit duidt op een grote onevenredigheid tussen de financiering van duurzame energie en fossiele brandstoffen. Bij ASN Bank en Triodos Bank ligt dit percentage erg laag, onder de 10%.

Tabel 4 toont ook de verandering in het beslag dat fossiele brandstoffen leggen op de totale energie-investeringen in de bedrijven tussen de eerste helft van de onderzoeksperiode (2004-2009) en de tweede helft (2009-2014). Een negatief percentage duidt op een afname van het aandelenbezit in fossiele brandstoffen. Een positief percentage duidt op een toename in aandelenbezit in fossiele brandstoffen in de energie-investeringen in de bedrijven. Zes van de negen financiële instellingen verlaagden, van de eerste helft van de onderzoeksperiode naar de tweede helft, het beslag dat fossiele brandstoffen leggen op de totale energie-investeringen in de bedrijven. Deze dalingen varieerden van één procentpunt tot 14 procentpunten (Delta Lloyd). Twee financiële instellingen verhoogden juist, van de eerste helft van de onderzoeksperiode naar de tweede helft, het beslag dat fossiele brandstoffen leggen op hun totale energie-investering in de onderzochte bedrijven. F. van Lanschot Bankiers had de hoogste toename met 14 procentpunten.

Tabel 4: Overzicht van aandelen in fossiele brandstoffen en duurzame energie (2009-2014)

Financiële Instelling	Land	Duurzame energie	Fossiele brandstoffen	Proportie fossiele brandstoffen	Verandering in proportie fossiele brandstoffen
Aegon	Nederland	19	1,995	99%	-1%
Delta Lloyd	Nederland	68	177	72%	-14%
F. van Lanschot Bankiers	Nederland	0	171	100%	14%
SNS Bank	Nederland	6	126	95%	-1%
ABN Amro	Nederland	17	105	86%	n/a
Rabobank	Nederland	1	50	99%	-1%
ING Groep	Nederland	0	30	100%	0%
ASN Bank	Nederland	11	1	9%	3%
Triodos Bank	Nederland	18	1	4%	n/a
Totaal		141	2,654	95%	-2%